

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ З РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Щодо постановки проблеми. Сучасні тенденції розвитку суспільства зумовили реформування вищої освіти в Україні, що передбачає відродження концепції особистості в контексті системи національних цінностей. Так, у програмі “Фізична культура – здоров’я нації”, прийнятої в Україні в 1998 році наголошується на необхідності професійного розвитку кадрів фізичної культури і спорту та сприянні всебічного розвитку учнів з урахуванням регіональних національних особливостей та традицій.

Фахівці з фізичної культури об’єктивно існують у системі і є носіями всіх її цінностей. Вони приводять систему в рух, формують її ідеологію, науково-методичні, програмно-нормативні та організаційні основи, здійснюють просвітницьку роботу.

Від педагогічних кадрів нової генерації сучасні умови економічної конкуренції вимагають високого професіоналізму з глибоким усвідомленням сучасних суспільних потреб.

Питання щодо ефективності професійної діяльності вчителів було предметом дослідження багатьох учених (О.О. Абдулліна, І.М. Богданова, А.М. Богуш, Н.В. Кічук, З.Н. Курлянд, Г.О.Нагорна, В.О. Слатьонін, Н.Ф. Гализіна, І.Ф. Харламов, Р.І.Хмелюк та ін.). Проте аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив відсутність досліджень, присвячених проблемі професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників.

Ціль статті – запропонувати модель професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників, що надає педагогу змогу самостійно й конструктивно позбавлятися від труднощів та суперечностей, оптимально використовувати свої потенційні можливості, шукати та знаходити нові шляхи вдосконалення педагогічного процесу.

Модель (франц. modele, від лат. modulus – зображення) – схема, графік будь-якого об’єкта, процесу або явища, що використовується як спрощена його заміна. Під моделюванням, як зазначає Н.В. Бордовська та А.А. Реан [3], розуміють процес розробки й дослідження моделей. Структура моделі має менше елементів, ніж сам об’єкт. Дослідження підтверджують, що застосування моделювання як метода навчання призводить до значного підвищення ефективності навчання.

Узагальнюючи визначення вчених про модель, ми виявили, що вона має чотири ознаки: 1) модель – система, що реалізується матеріально або умовно уявлена; 2) вона віддзеркалює об’єкт дослідження; 3) вона здібна заміщати об’єкт; 4) її вивчення дає нову інформацію про об’єкт.

Модель професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників було розроблено нами з метою проведення експериментального дослідження (див. рис. 1.).

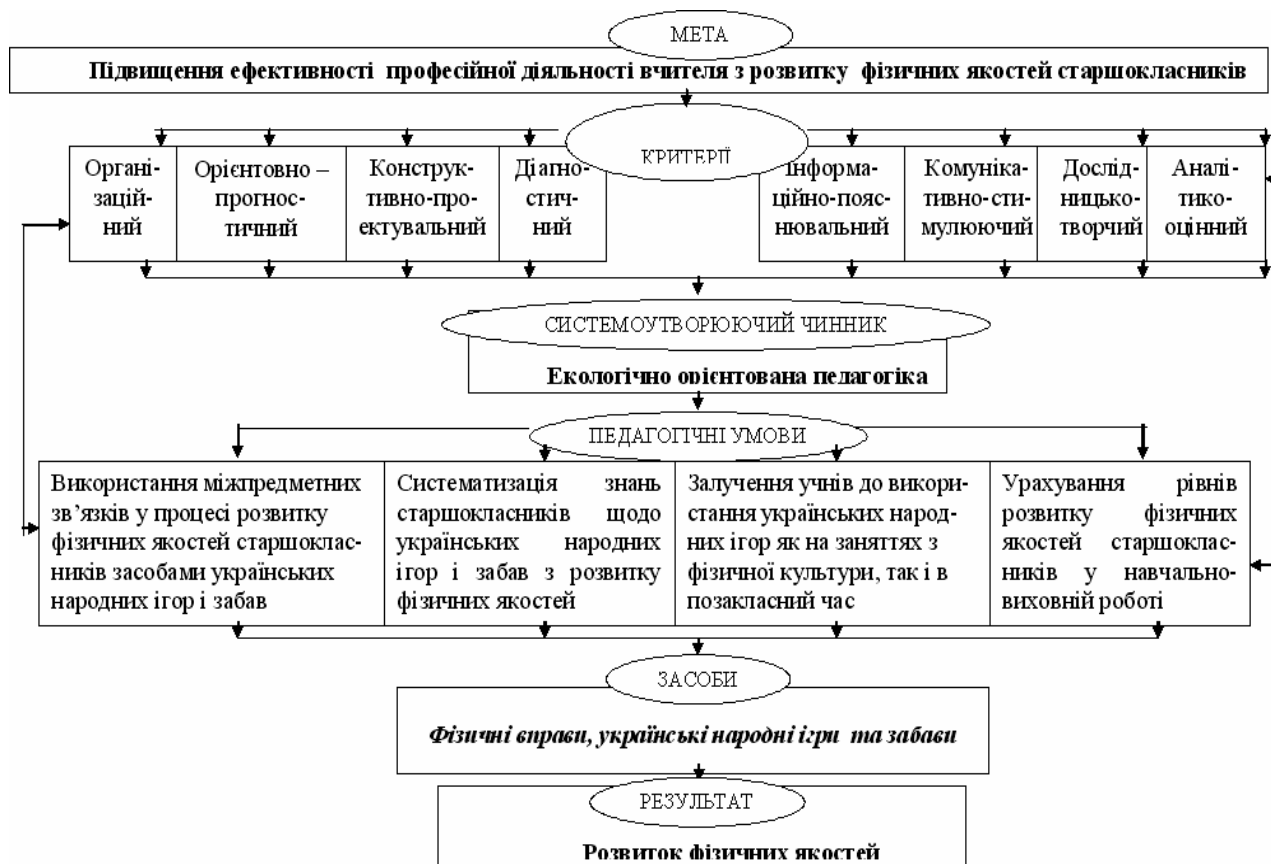

Рис 1. Модель професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників.

Вона має таку структуру: мета, критерії, системоутворюючий чинник, педагогічні умови, засоби, результат. Мета – підвищення ефективності професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників – досягається за рахунок розвитку її окремих компонентів за такими критеріями, як діагностичний, організаційний, комунікативно-стимулюючий, інформаційно-пояснювальний, конструктивно-проектувальний, орієнтовно-прогностичний, дослідницько-творчий, аналітико-оцінний.

Комунікативно-стимулюючий критерій: наявність уміння спілкуватися з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі; знаходити раціональні шляхи взаємодії з тими, хто оточує; установлювати педагогічно доцільний стиль стосунків з учасниками педагогічного процесу; захоплювати своїми ідеями учнів щодо розвитку фізичних якостей завдяки змістовній навчальній і позакласній роботі; володіти своїм голосом, мімікою, жестами та оцінювати їхній вплив на оточуючих; будувати свої стосунки з учнями, розуміючи їхній внутрішній стан, знаходити індивідуальний підхід до кожного; стимулювати роботу учнів щодо розвитку їхніх фізичних якостей шляхом завоювання їхньої довіри і поваги, розуміння потреб та інтересів; збуджувати інтерес учнів до розвитку їхніх фізичних якостей.

Дослідницько-творчий критерій: наявність уміння користуватися навчально-методичною і науковою літературою, проводити елементарні дослідження з розвитку фізичних якостей учнів; творчо використовувати набутий досвід та здійснювати постійний пошук нових методів і форм викладання; розуміти і глибоко осмислювати логіку та динаміку одержаних продуктивних результатів; удосконалювати педагогічну майстерність; систематично підвищувати кваліфікацію вчителя фізичної культури, займатися самоосвітою; розширювати й поглиблювати свої знання; розвивати власну творчу активність і керувати процесом розвитку творчої активності учнів; формувати пізнавальну потребу в учнів завдяки творчому застосуванню педагогічної теорії.

Діагностичний критерій: наявність уміння володіти методами вивчення рівня розвитку фізичних якостей учнів за допомогою тестів, контрольних нормативів та ін.; проводити об'єктивну діагностику стану розвитку фізичних якостей учнів; уміння зіставляти особливості рівнів розвитку фізичних якостей кожного окремого учня та його можливості; вирішувати багатопланові завдання комплексного педагогічного, етапного контролю за станом розвитку фізичних якостей учнів; здійснювати діагностику мотивів, інтересів, організаційних здібностей старшокласників, а також рівня згуртованості учнівського колективу.

Інформаційно-пояснювальний критерій: наявність уміння розробляти методи організації навчальної діяльності учнів, спрямованої на розвиток їхніх фізичних якостей з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей; реконструювати й адаптувати навчальний матеріал згідно з принципом доступності навчання; чітко пояснювати учням навчальний матеріал з розвитку фізичних якостей; володіти мистецтвом усного мовлення: точно, образно й логічно висловлювати свої думки, керувати увагою учнів; емоційно впливати на учнів під час застосування фізичних вправ, українських народних ігор і забав; володіти практичною стороною знань щодо фізичних вправ, українських народних ігор і забав, керувати процесом формування вмінь та навичок з розвитку фізичних якостей; формувати й розвивати інформаційну потребу в учнів відносно підвищення розвитку їхніх фізичних якостей; ке-

рувати й активізувати пізнавальну діяльність учнів, спрямовуючи її на розвиток фізичних якостей.

Конструктивно-проектувальний критерій: наявність уміння конструювати та проектувати зміст навчальної роботи з вивчення фізичних вправ, українських народних ігор, забав, історії українського козацтва; планувати навчально-виховну роботу з підвищення рівня розвитку фізичних якостей учнів; цілеспрямовано розвивати свої конструктивно-проектувальні здібності; проектувати позитивні зміни в розвитку фізичних якостей учнів; моделювати навчально-виховну роботу з розвитку фізичних якостей учнів; проектувати та планувати позакласну роботу з вивчення фізичних вправ, українських народних ігор і забав, спрямованих на розвиток кожної окремої фізичної якості; підвищувати змістовність і цікавість спільної діяльності учнів з розвитку своїх фізичних якостей; проектувати роботу з батьками щодо розвитку фізичних якостей їхніх дітей.

Орієнтовно-прогностичний критерій: наявність уміння прогнозувати результати своєї діяльності з розвитку фізичних якостей учнів; передбачати можливі зміни у стані розвитку фізичних якостей учнів; прогнозувати напрям навчально-виховної діяльності щодо розвитку фізичних якостей учнів; визначати мету й завдання на кожному етапі навчально-виховної роботи з розвитку фізичних якостей учнів; орієнтувати навчально-виховну роботу учнів на підвищення розвитку їхніх фізичних якостей; прогностично оцінювати шляхи реалізації поставленої мети; прогнозувати результати спільної діяльності учнів щодо вивчення фізичних вправ, українських народних ігор і забав, роботи з батьками учнів щодо ролі фізичних вправ, українських народних ігор і забав у розвитку фізичних якостей їхніх дітей.

Аналітико-оцінний критерій: наявність уміння аналізувати хід педагогічного процесу, виявляти його позитивні риси й недоліки та визначати шляхи їх подолання; порівнювати досягнуті результати з розвитку фізичних якостей учнів з тими, що заплановані; проводити корекційну роботу з підвищення рівнів розвитку фізичних якостей учнів; вести пошук шляхів удосконалення навчально-виховної роботи; зіставляти свою роботу з досвідом колег; робити всі критичні зауваження конструктивно й спрямовувати їх на усунення недоліків; справедливо виставляти оцінки та аргументувати їх; обґрунтовано застосовувати похвалу та критику дій учнів, не поспішати з висновками.

Організаційний критерій: наявність уміння організувати свою діяльність і колективну діяльність учнів; керувати ходом навчально-пізнавальної та фізичної діяльності учнів; залучати учнів до запланованої роботи і стимулювати їхню активність та ініціативу; правильно розподіляти завдання й доручення між учнями, урахувавши їхні індивідуальні можливості; керувати процесом реалізації завдань з розвитку фізичних якостей учнів; виконувати тактовний контроль за роботою учнів; приймати правильні рішення в нестандартній ситуації та здійснювати відповідні дії.

Наявність зворотних зв'язків між аналітико-оцінним та організаційним критеріями професійної діяльності вчителя з урахуванням рівнів розвитку фізичних якостей старшокласників у навчально-виховній роботі й використанням міжпредметних зв'язків у процесі розвитку цих якостей учнів засобами українських народних ігор, фізичних вправ та забав свідчить про те, що означену професійну діяльність можна розглядати як технологію.

Для реалізації запропонованої моделі ми проводили з учителями фізичної культури експериментальної групи в межах семінарів з теми “Професійна діяльність учителя з розвитку фізичних якостей старшокласників” спеціальні заняття, що готували їх до розвитку фізичних якостей учнів засобами фізичних вправ, українських народних ігор і забав, а також ознайомили їх зі сценаріями фізкультурних свят-забав, спрямованих на пропаганду здорового способу життя, удосконалення власного тіла, а саме розвитку фізичних якостей.

Ми акцентували увагу вчителів на необхідності роботи “по-новому”, одержання задоволення від своєї професійної діяльності, творчого розвитку особистості вчителя.

Вчителі ЕГ були ознайомлені із загальними характеристиками таких фізичних якостей, як сила, гнучкість, швидкість, швидкісно-силові, спритність, витривалість. Були рекомендовані фізичні вправи, українські народні ігри й забави з розвитку фізичних якостей старшокласників, що можна використовувати як на уроці фізичної культури, так і в позакласний час.

Ми нагадали, що лише систематичне проведення такої роботи, спрямованої на прищеплення кожному учневі стійкого інтересу до занять фізкультурою, сприятиме підвищенню рівня розвитку їхніх фізичних якостей, розумному використанню ними вільного часу та усуненню шкідливих звичок.

Реалізація у професійній діяльності вчителя такого системоутворюючого чинника, як екологічно орієнтована педагогіка відбувалася, по-перше, у ході проведення фізичних вправ, українських народних ігор і забав на природі. Вчителі ЕГ проводили систематичну роботу зі своїми учнями щодо розвитку їхніх фізичних якостей. Ураховуючи у процесі експерименту такий системоутворюючий чинник, як екологічно орієнтована педагогіка, вони змогли виховувати в учнів ЕГ екологічну свідомість, культуру та мислення засобами фізичних вправ, українських народних ігор і забав. Завдяки цьому вдалося не тільки розширити коло екологічних знань учнів ЕГ, але й стимулювати розвиток у них сфери почуттів, методів самопізнання, оскільки учні включалися у практичну діяльність екологічно спрямованості. Наприклад, вони брали участь в українських народних іграх, забавах і фізичних вправах, що віддзеркалювали пласт культури на лоні природи, найбільш підготовлені старшокласники залучали до педагогічної діяльності у навчально-виховній роботі з учнями молодших і середніх класів: проводили українські народні ігри, фізичні вправи та забави на прогулянках, на перервах (на свіжому повітрі – максимально зближуючись з природними силами довкілля).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Башавець Н.А.* Розвиток фізичних якостей старшокласників засобами українських народних ігор. Методичні рекомендації. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2002. – 65 с.
2. *Курлянд З.Н.* Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності. – Одеса, 1995. – 160 с.
3. *Бордовская Н.В., Реан А.А.* Педагогіка: Учебник для вузов. – СПб.: Изд-во “Питер”, 2000. – 304 с.
4. *Богданова І.М.* Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект. Монографія. – Одеса: “ТЕС”, 1999. – 146 с.
5. *Корчиньки С.О.* Моделювання структури образу ідеального і реального вчителя на рівні сукупних явлень у різних суб’єктів педагогічної взаємодії:

Екологічно орієнтована педагогіка сприяла розвитку чуттєвої сфери старшокласників, розвитку їхньої емпатії через залучення до допомоги своїм товаришам, усвідомлення того, як треба спілкуватися під час проведення ігор і забав; крім того діяльність учнів збагачувалась через їхнє спілкування, завдяки спрямованості на здоровий спосіб життя та через творчість учнів. У такий спосіб екологічно орієнтована педагогіка пронизувала всі сфери професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників, що дало нам підставу розглядати її як системоутворюючий чинник.

На нашу думку, функціонування вищезазначених компонентів професійної діяльності вчителя буде ефективнішим, якщо враховувати як системоутворюючий чинник професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників екологічно орієнтовану педагогіку, реалізуючи такі педагогічні умови:

- використання міжпредметних зв’язків у процесі розвитку фізичних якостей старшокласників засобами українських народних ігор і забав;

- систематизація знань старшокласників щодо українських народних ігор та забав з розвитку фізичних якостей;

- залучення учнів до використання українських народних ігор як на заняттях з фізичної культури, так і в позакласний час;

- урахування рівнів розвитку фізичних якостей старшокласників у навчально-виховній роботі. Означені умови взаємозумовлені і взаємопов’язані.

Реалізація моделі професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників визначила позитивні зміни в показниках ЕГ вчителів. Так, за результатами прикінцевого етапу, високого рівня означеної діяльності досягли 39% учителів ЕГ, 20% учителів КГ (було 19% ЕГ, 18% КГ); на достатньому рівні стало 41% ЕГ, 34% КГ (було 30% ЕГ, 32% КГ); на середньому рівні виявлено 20% ЕГ, 42% КГ (було 42% в ЕГ та 41% в КГ); на низькому рівні залишилося лише 4% КГ (було в ЕГ та КГ однаково – по 9%).

Отже, запропонована модель реалізується під час виконання вищезазначених умов, сприяючи досягненню необхідного результату – підвищенню рівня розвитку фізичних якостей старшокласників. Здійснене дослідження дає можливість на якісно новому рівні вирішувати питання професійної діяльності вчителя з розвитку фізичних якостей старшокласників, хоча подальшого дослідження вимагають як умови, так і методи більш досконалого розвитку фізичних якостей учнів.

Дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Київський університет ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1998. – 420 с.

6. *Основы педагогического мастерства /* Под ред. И.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1987. – 207с.

7. *Падалка О.С., Нісімчук А.М., Смолюк І.О., Шпак О.Г.* Педагогічні технології: Навчальний посібник для вузів. – Київ: Українська енциклопедія, 1995. – 252с.

8. *Шиян Б.М.* Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2002. – 252 с.

9. *Смолюк В.І.* Формування національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури: Автореф. дис... канд. пед. наук / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1999. – 18 с.

Подано до редакції 03.02.05

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается модель профессиональной деятельности учителя по развитию физических качеств старшеклассников.

SUMMARY

The article describes a new model of teacher's professional work directed at the development of physical qualities of senior students.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, завідувач кафедри педагогіки З.Н. Курлянд.
